

„Most, hogy a közösségek a világon mindenhol töreksenek lakóhelyük egyediségének megőrzésére, a zöldutak remek alkalmat adnak az életminőség javítására, teret adnak a rekreációra és a turizmusra a helyi lakosok és a látogatók számára egyaránt, hozzájárulnak a törékeny természeti értékek megőrzéséhez. A zöldút gondolatisága és megvalósítása segít tudatosítani a régió történelmi és kulturális értékeit és támogatja a környezetkímélő gazdasági tevékenységeket.”

(Idézet a Hudson River Valley Greenway tájékoztató füzetéből)

A Baranya Zöldút termékfejlesztési lehetőségei

Tartalomjegyzék

1. Vezetői összefoglaló	3
2. A Zöldút mozgalom bemutatása	4
2.1 Európai zöldutak – EGWA, CEG, Hosszútávú Zöldutak.....	4
3. Zöldutak Magyarországon.....	10
4. A Zöldutak tervezésének lépései.....	12
4.1. A Zöldutak szerepe.....	12
4.2. A zöldút, mint az egészség nagykövete.....	15
4.3. Az oktatás és a zöldút kapcsolata	16
4.5. A zöldutak tervezésének folyamata.....	17
5. A főbb turisztikai trendek hatása a zöldutak fejlesztésre	22
6. A ZÖME ajánlásai a zöldúton folyó termékfejlesztési munkához.....	26

1. Vezetői összefoglaló

A zöldutak (greenways) olyan, többfunkciós útvonalak, melyeket a gyalog, lovon, kerékpáron, illetve más motormentes módon közlekedő vagy túrázó emberek számára hoznak létre. Fajtájuk szerint lehetnek zöldfolyosók, történelmi és kereskedelmi útvonalak, folyók vagy vasutak mentén haladó ösvények, vízi utak, amelyeket helyi közösségek működtetnek a környezeti és gazdasági szempontból is fenntartható társadalom kialakítása és az egészséges életmód elterjesztése érdekében.

A zöldutak ideális környezetet biztosítanak a közösségi kezdeményezések, továbbá a természetvédelemmel, kulturális örökségvédelemmel, fenntartható turizmussal és motormentes közlekedéssel kapcsolatos fejlesztések számára. Azzal a szándékkal hozzák létre őket, hogy a térségben élők és az odalátogatók igényeit egyaránt kielégítsék, valamint élénkítsék a helyi gazdaságot.” (Részlet a Közép- és Kelet-európai Zöldutak deklarációjából.)

A Greenways fogalom nemcsak angolszász területen ismert. Több földrészen is elterjedt ez a kifejezés az egészséges életmódot támogató, többfunkciós kerékpár- és túrautak szinonimájaként. A program Magyarországra a '90-es évek második felében érkezett, s azóta aktív mozgalmáá nőtte ki magát.

A „zöldutak” szó szerinti értelmét tekintve valóban a zöldben futó útvonalakról is beszélhetünk, a zöldút azonban ennél jóval szélesebb tartalommal bír. Közösségi programok, környezeti szemléletformálás, örökségvédelem, sportrendezvények, ökoturizmus, vidékfejlesztés, a helyi gazdaság élénkítése, közösségfejlesztés – hogy csak néhányat említsünk azon fogalmak és tevékenységek közül, amelyek szorosan összefüggnek a program szellemiségével, módszertanával. Megítélésünk szerint a Baranya Zöldút létrehozóit is ez a szélesebb tartalmú zöldút fejlesztés a célja.

A fenti célok eléréséhez szervezetünk átadja tapasztalatait a Gyeregyalog.hu egyesület számára , és a fejlesztő – szervező munkát a jelen tanulmánnyal is segíti.

A Zöldutak Módszertani Egyesület (a továbbiakban: ZÖME) azzal a céllal jött létre 2008-ban, hogy segítse a térségi zöldutak munkáját, és minél szélesebb körben elterjessze a zöldutas filozófiát, bővítve ezzel a magyarországi zöldutak körét. A ZÖME legfőbb küldetése a zöldutak és zöldutasok hálózatba szervezése. Tevékenységeink köre a helyi tapasztalatok és legjobb gyakorlatok megosztásától az egységes minőségbiztosítási rendszer kidolgozásán át a térségi és nemzetközi projektekben való részvételig széles skálán mozog.

Az ZÖME működése során a legfontosabb alapértékek – melyek megvannak minden kapcsolódó zöldutas közösségben is – a környezettudatos gondolkodásmód és a helyi, közösségi kezdeményezések felkarolása, támogatása. A ZÖME segítséget nyújt abban, hogy egy-egy zöldút a fizikai valóságon túl jóval több is legyen: szerethető, a mindennapi élet részévé váló összetartó erő, amely hozzájárul a helyiek életének jobbításához, és a látogatók számára is könnyen megismerhetővé és megszerethetővé varázsolja az általa összekötött településeket, vidékeket.

2. A Zöldút mozgalom bemutatása

2.1 Európai zöldutak – EGWA, CEG, Hosszútávú Zöldutak

Zöldutak Európában - Európai Zöldút Szövetség (European Greenways Association, EGWA – Madrid, Spanyolország)

1997-ben, a belgiumi Val-Dieu-ben megtartott „*Első Európai Szelíd Közlekedés és Vasútvonal Menti Túrautak*” konferencián született meg a döntés az Európai Zöldút Szövetség létrehozásáról. A szövetség alakuló ülését 1998 január 8-án tartották a belgiumi Namurben, az alapító okiratot 17 szervezet látta el aláírásával. Jelenleg a szövetség tagjai dán, osztrák, belga, spanyol, francia, ír, olasz, luxemburgi, portugál, cseh és brit állami intézmények és civil szervezetek, amelyek a zöldutak és kerékpáros közlekedés fejlesztése érdekében tevékenykednek. Az EGWA meghatározása szerint a zöldutak

- kommunikációs csatornát és **motormentes közlekedési útvonalhálózatot biztosítanak** Európa-szerte; több száz kilométeres zöldúthálózat szövi át Európa országait. Ezek az utak elérhetők a gyalogosok kerékpárosok, lovasok vagy a mozgáskorlátozott emberek számára; **népszerűsítik az egészséges és kiegyensúlyozott életmódot és közlekedést** a városok levegőjének védelmében, a zsúfoltság csökkentése érdekében; népszerűsítik és **támogatják a vidékfejlesztés**, az aktív turizmus és a helyi foglalkoztatás ügyét; **támogatják az emberibb és közvetlenebb kapcsolatok kialakulását** az állampolgárok között;
- **közelebb viszik az európaiakat** természeti és kulturális környezetükhöz.

Az EGWA definíciója szerint a Zöldutak olyan közlekedési folyosók, melyeket elsősorban a nem motoros közlekedési eszközt használók számára tartanak fenn, és amelyek régebbi, felhagyott vagy használaton kívüli útvonalakon alakulnak ki. A zöldutakat már meglévő utakon, gyalogösvényeken, felhagyott vasutak mentén alakítják ki, a kiegészítő infrastruktúrák – pl. régi állomásépületek vagy csatornák melletti technikai épületek – igénybe vételével. Ezek az épületek különböző szolgáltatásoknak adhatnak helyet, lehetnek szálláshelyek, büfék, kerékpárszerelő műhelyek, lovas túraállomások.

A szolgáltatásaikat a helyiek és a turisták is igénybe veszik.

Az EGWA leírása szerint a Zöldutak közös jellemzői:

- Könnyű járhatóság: meredekségük csekély vagy nulla fokos, könnyen bejárhatók a használók fizikai állapotától függetlenül – akár a mozgásukban korlátozottak számára is elérhetők.
- Biztonságosak, mivel az autós forgalommal terhelt utaktól elkülönítetten futnak, és a keresztezésekben is biztonságos átjárókkal rendelkeznek.
- Teljes hosszukban, az infrastruktúra és a szolgáltatások szempontjából egyaránt környezetbarát megoldásokat fűznek össze, és használóikat is a környezet védelmére készítetik.

A zöldutakról információs szóróanyagok, brosúrák, térképek készülnek, amelyek az útvonalak mellett a környékükön fellelhető szolgáltatásokat és látnivalókat is bemutatják.

2000 és 2006 között zajló, úgynevezett **REVER projekt (REseau Vert EuRopéen)** célja elsősorban a felhagyott vasútvonalak mentén kialakítható zöldúthálózatok feltárása és fejlesztése volt. Az európai uniós támogatással megvalósult projektben 4 ország összesen 11 partnerszervezete vett részt.

Az EGWA 2003-ban alapította az „**Európa Zöldútja**” díjat, amelyet kétévente adományoznak oda annak a Zöldútnak – illetve a zöldutat koordináló szervezetnek, amely az adott időszakban példaértékű munkát végzett az útvonalak népszerűsítése, a zöldútkoordinátorok munkájának segítése terén.

A „**Greenways4Tour**” című projektben a szövetség a zöldutakat, mint a fenntartható turizmus lehetséges eszközeit mutatja be. Kialakításra kerül az „**European Greenways Observatory**” webes felület is, ahol az európai zöldutak széles körű adatbázisát hozzák létre, és információkkal szolgálnak, mind a zöldútfejlesztők, mind a felhasználók számára. A projekt keretében a jó gyakorlatok bemutatását célzó kisfilmeket, prospektusokat készítenek és terjesztenek, valamint a projektben részt vevő partnerek számára szakmai műhelytalálkozókat és konferenciákat szerveznek.

Az EGWA csatlakozott a webes alapú európai kerékpárút-tervező szoftver fejlesztését megcélzó **NAVIKI** projekthez is. A program fejlesztése közösségi alapon történik, vagyis az adatbázisban aktív kerékpárpárosok rögzítik bejárt útjaikat, s ezek az „előre tesztelt” útvonalak kerülnek be az útvonal tervezőbe.

2.2 Zöldutak Közép- és Kelet-Európában (Central- and Eastern European Greenways – CEG)

A zöldút fogalma és a program fejlődése a közép- és kelet-európai országokban a fentiekhez képest kissé más úton érkezett és zajlott. Az 1980-as és '90-es évek fordulóján a kelet-közép-európai országok politikai rendszerváltozásának idején egy amerikai magánalapítványokból álló konzorcium hozta létre azt a támogatási alapot, amelyből a Környezeti Partnerség a Fenntartható Fejlődésért Egyesület (**Environmental Partnership for Sustainable**

Development – EPSD) nőtte ki magát. Az EPSD tagjai közép-európai alapítványok voltak, amelyek elsősorban civil környezetvédelmi kezdeményezéseket támogattak **Lengyelországban, Csehországban, Magyarországon, Szlovákiában, Romániában és Bulgáriában.**

A **zöldutak** gondolata a New York-i székhelyű *Cseh Zöldutak Baráti Köre* nevű civil szervezet közvetítésével **Csehországba** érkezett meg először, ahol hamarosan létrejött az egyik legnagyobb és ma is sikerrel működő zöldút program, a **Prága–Bécs Zöldutak**. A cseh példa ösztönzőleg hatott a környező kelet-közép-európai országokra is. A nemzeti zöldutas kezdeményezések összefogásaként az EPSD megfogalmazta **Közép- és Kelet-európai Zöldutak (Central and Eastern European Greenways – CEG) regionális modellprogramját**, majd pár évvel később – szövetségi szinten – csatlakozott az EGWA-hoz.

Az **EPSD magyar tagja**, az **Ökotárs Alapítvány** az adományozás mellett több tematikus programot is elindított – így 1999-ben a magyarországi Zöldút programot, amelyet jelenleg az alapítvánnyal együttműködő Zöldutak Módszertani Egyesület koordinál.

A Közép- és Kelet-európai Zöldutak (CEG) programot 2006–2011 között az EPSD hat tagszervezetében működő zöldutas munkatársak koordinálták. Minden évben többször, más-más helyszínen ismertették egymással az országaikban elért zöldutas eredményeket, döntöttek a közös fejlesztések, a forrásszerzés, a promóció és koordináció kérdéseiben. A CEG-találkozókon a megbeszélésekhez terepi elem is társult, ahol a vendéglátók a helyi zöldutat „testközelből” is bemutatták a nemzetközi koordináció tagjainak, ösztönözve ezzel további munkájukat. Az EPSD konzorcium 2010-es átalakulása után a CEG modellprogram is válaszút elé került. Jelenleg úgy tűnik, hogy a természetes fejlődési folyamatok nyomán az EPSD-ben korábban együttműködő alapítványok önállóan, illetve a nemzeti zöldutakat összefogó szervezeteken keresztül csatlakoznak az EGWA-hoz.

A CEG 2006-ban megalkotta a zöldutak definícióját, és lefektette azt a befogadó kritériumrendszert, amely alapján egy adott fejlesztést zöldútnak lehet nevezni. A kritériumok különböző ismérveket tartalmaznak a zöldutak fajtái, azaz **a hosszú távú**, a térségi, helyi és a városi zöldutak esetére a közép- és kelet-európai országok vonatkozásában, de mivel az

érintett országok autómentes útjainak infrastruktúrája és anyagi forrásaik messze elmaradnak pl. az EGWA-ban együttműködő többi országhoz képest, sajnos a CEG kritériumrendszerét csak kevés helyszínen lehet alkalmazni a gyakorlatban.

Hosszú távú Zöldutak Kelet-Közép-Európában

A különböző területi és társadalmi jellemzőik alapján megkülönböztetett (hosszú távú, térségi/helyi, városi) zöldutak közül a hosszú távúak azok, amelyeket az EPSD-t alkotó nemzeti szervezetek sikerrel alkalmazhatnak munkájuk során az **európai egység és a gazdasági fenntarthatóság** alapelveinek megjelenítésére. Ugyanakkor ezek a „zöldfolyosók”, amelyek vonalas szerkezetüknél fogva – a térségi zöldutas civil hálózatokkal ellentétben – inkább igényelnek egyfajta központi koordinációt, megadják annak lehetőségét is, hogy az egyes szakaszaikon működő sikeres gyakorlatok (pl. **turisztikai minősítőrendszer**) nagy távolságokra hatékonyan kiterjeszthetk legyenek. Szintén a CEG modellprogram keretében ilyen folyamat ment végbe a kerékpárosbarát szolgáltatások vonatkozásában Csehországban, a Prága-Bécs Zöldutakon, és hasonló történik az Elba Zöldutakon, valamint a Borostyánkő Zöldutak lengyelországi szakaszán is. Ezekben a helyszíneken minden esetben uniós forrás állt rendelkezésre, amelyet az adott hosszú távú, nemzetközi zöldút egyes szakaszainak vagy egészének fejlesztésére fordítottak.

A hosszú távú zöldutak koordinációjára példa a magyar, szlovák és lengyel zöldutas szervezetek által közösen koordinált *Borostyánkő Zöldutak* (Amber Trail Greenways – ATG) program, amely főként a Krakkó és Budapest közötti zöldfolyosó mentén segíti elő a turizmus és a vidék fejlesztését. Lengyel, cseh és osztrák szervezetek együttműködésében valósul meg a **Krakkó–Morvaország–Bécs Zöldutak** koordinációja, de említést érdemel a *Morva Borutak*, a székelyföldi *Borvízút* vagy az elmúlt években különösen népszerű, folyók menti fejlesztések (*Elba-völgyi Zöldutak*, *Jizera-völgyi Zöldutak*, *Odera Túraút*, a *Borostyánkő Zöldutak* északi kiterjesztése a Visztula mentén Krakkó és Gdańsk között, a *Rusze–Szilisztra Zöldút* a Duna alsó szakaszán). Összességében **több mint félszáz hosszú távú, térségi, helyi és városi zöldút fejlesztése folyik** a CEG modellprogram keretén belül, különböző készenléti állapotban.

Példa a CEG – hosszú távú zöldútra: Krakkó - Morvaország - Bécs Zöldutak – „Európa leghosszabb gyümölcsfasora”

A Krakkó - Morvaország - Bécs Zöldutak közép-európai városok rejtett örökségeit összekötő útvonalhálózat, amely kerékpáros, gyalogos, vízi, lovas és más tematikus turistautakat, tanösvényeket foglal magában. A zöldút fő gerincét egy 780 km hosszú útvonal adja, amely kapcsolatot biztosít a Közép-Európa szívében található történelmi, kulturális és természeti értékek között.

A hosszú távú zöldút összeköti Lengyelország, Csehország és Ausztria természetvédelmi értékeit, történelmi emlékhelyeit és a helyi közösségeket. Az útvonal túlnyomórészt sík terepen, majd dimbes-dombos vidéken fut, és csak elenyésző mértékben érint meredekebb terepet. A régió gazdag kulturális, természeti és történelmi helyszínekben, több közülük **UNESCO világörökségi helyszín** (Krakkó, Óświęcim és Olmütz).

A kiindulópont Krakkó festői történelmi belvárosa. Innen a zöldút végigfut a Visztula völgyén, Óświęcim és Pszczyna térségén, majd az Olza folyónál éri el a cseh határt, a Cieszyni-Szilézia vidékét. Az útvonal ezután átvezet az erdős Beszkideken, majd szőlőültetvényeket érint Dél-Morvaországban és Alsó-Ausztriában, végül Bécsben ér véget.

A Cseh Köztársaságban a nyomvonal áthalad Kelet-Morvaországon és Štramberk, Olmütz, Brünn történelmi belvárosait is érinti. A városokon kívül a Morva-karszt természetvédelmi területein halad az út, ahol több európai hírű barlang is megtalálható. A cseh-osztrák határvidék hatalmas borászati régió – itt a szőlőkerteket és pincéket látogathatják az erre járó turisták. A Duna mentén az egykori Osztrák-Magyar Monarchia székhelyére, Európa egyik legkiemelkedőbb történelmi fővárosába, Bécsbe érkezünk.

A Zöldút kezdeményezés támogatja az adott térség jellegzetes értékeit, így itt is arra ösztönzik a helyi közösségeket, hogy őshonos gyümölcsfafajtákat telepítsenek az út mentén, erősítve ezzel a Krakkó-Morvaország-Bécs Zöldutak egyediségét adó „Európa leghosszabb gyümölcsfasora” imázst.

3. Zöldutak Magyarországon

A magyarországi zöldutakra is érvényesek a fentebb már ismertetett kritériumok, azonban hazánkban kizárólag közösségi gyökerű, helyi és térségi kezdeményezések mentén létesültek zöldutak. Az országos programot övező, széles körű érdeklődést az Ormánságtól a Zsámbéki-medencén át Szatmár-Beregig számos zöldutas térség létrejötte fémjelzi.

Az Ökotárs Alapítvány koordinálásával 1999-ben szerveződtek az első zöldutas események, majd az alapítvány adományi keretéből több éven át kismértékű támogatásokkal is segítette a zöldutak létrehozását felvállaló közösségeket és szervezeteket.

A környezettudatos kezdeményezések, a megújuló energia felhasználását támogató minirendszer kialakításától a helyi gazdálkodók képzéséig sokféle tevékenység kapott támogatást a zöldút program keretein belül, ám a valódi térségi szemléletet tükröző, a vidéki településeket összefogó közös kezdeményezések és cselekvések 2005–2007 között jelentek meg Magyarországon. Fordulópontot jelentett a magyarországi Zöldút program történetében, amikor 2006. szeptember 18-án megnyílt az első, helyi, elsősorban közösségi, ökoturisztikai és vidékfejlesztő projektek nyomán létrejött, információs és irányjelző táblákkal is kijelölt útvonal, a **Duna-Ipoly Zöldút**.

A 150 kerékpáros részvételével megrendezett kétnapos ünnepi túra során a résztvevők felkeresték Pest megye Váctól északra és az Ipoly mentén fekvő településeinek vezetőit, akik örömmel fogadták a lelkes biciklistákat, és közös nyilatkozatot írtak alá szervező **Magosfa Alapítvánnyal** a zöldutas kezdeményezés és programok támogatásáról. A túra érintette az első márianosztrai helyi termékes vásárt – azóta ez a kezdeményezés is hagyománnyá vált a településen. Végállomása pedig már egy újabb zöldút kezdőpontja, pontosabban központja volt: a kerékpárosok áttekertek Nógrád megyébe, és Drégelypalánkon átadták a stafétát az ottani lelkes szervezőknek, akik a következő évben kialakították a Börzsöny északi lába és az Ipoly által közrezárt, gyönyörű tájon a tíz nyugat-nógrádi települést összekötő **Örökségeink Útján Zöldutat**.

2007-től kezdve sorra csatlakoztak a programhoz a zöldutas szemléletet felvállaló civil szervezetek. Ennek nyomán alakult ki a **Budavidék Zöldút** (Zsámbéki-medence), a

Tanyakör Zöldút (Kiskunmajsa és környéke), a **Földszíve Pilisi Zöldút** (Pilisszentlászló és térsége), később elindult a **Galga-Zagyva Zöldút** (Kartal és környéke), a **Három Folyó Szatmár-Beregi Zöldút** (Panyola térsége) és a **Cserháti Zöldutak** (Szente-Hollókő térsége) is. A Dél-dunántúli térség első sikeres zöldutas kezdeményezése az **Ormánság Zöldút**, amely Kémes központtal jött létre. Az öt Dráva menti települést felölelő mikrotérségi összefogás alig két év alatt jutott el a zöldút létrehozásának ötletétől arra a szintre, hogy mára irányjelző táblákkal ellátott útvonalon haladhatnak a zöldutas látogatók és a helyiek. Programjuk keretében több nemzetközi ifjúsági cseretábort és hulladék-újrahasznosító foglalkozást szerveztek, kialakítottak egy kis szövőműhelyt és kempinget a **kémesi malomban**.

Összetartó zöldutak

A zöldút program országos szintű sikeres folytatásához, és a szemlélet széles körű elterjesztéséhez elengedhetetlen a zöldutak és az őket létrehozó aktív zöldutasok összefogása. Ennek eredményeként és a programot kezdeményező Ökotárs Alapítvány támogatása mellett jött létre 2008 végén a **Zöldutak Módszertani Egyesület (ZöME)**, amely teret biztosít és forrásokat gyűjt egy alulról építkező vidékfejlesztési módszert népszerűsítő és elterjesztő *országos hálózat* kialakulásához és működéséhez. A ZöME feladata, hogy a zöldút fejlesztésében szerepet vállaló közösségek számára folyamatos kommunikációs lehetőséget teremtsen. A hazai és nemzetközi tapasztalatcserek, tanulmányutak, műhelyek szervezése is a szervezet tevékenységei közt szerepel.

Az egyesület több határon átnyúló projektben is részt vesz, így a szakmai munkában osztrák, szlovák, horvát és szerb társszervezetekkel is együttműködik. A nemzetközi projektek elsősorban hosszú távú zöldutak tervezésére, megvalósítására irányulnak – így a ZöME aktív szereplője például a **Vasfüggöny Túraút – Eurovelo 13** helyi tervezési és megvalósítási folyamatainak is. Ezen fejlesztő munka érinti a Dél-Dunántúli régiót is, ezért különösen fontos számunkra, hogy a Baranya Zöldút fejlesztését együttműködő partnerként már az ötlet kialakulásától a megvalósulásig segíthetjük.

Az utóbbi néhány évben Baranya megyében több közösség is alakított ki zöldutakat, így 2012 óta sikerrel működik a Mecsek Zöldút Egyesület, és 2014-ben horvát-magyar együttműködés

keretében jött létre a Baranya Zöldút is. A két szerveződés részben a mi koordinációnknak is köszönhetően hamar megtalálta a szoros együttműködés lehetőségét. A Mecseki Zöldút Egyesület mint egy alulról építkező közösség lefedi a Baranya Zöldút nyugati végét, Bakonya, Kővágótöttös, Kővágószőlős és Cserkút településeket, illetve részben Pécsset.

4. A Zöldutak tervezésének lépései

4.1.A Zöldutak szerepe

A zöldút program keretében létrejövő gyalogutak, és a nem motoros közlekedésre alkalmas utak túlmutatnak közlekedési és összeköttetési funkciójukon, hiszen nem elhanyagolható a lokális gazdaságban betöltött szerepük. Egy zöldút akkor tekinthető eredményesnek, ha a tervezés kezdetétől fogva a kivitelezés és a fenntartás fázisáig a munkafolyamatok során a helyi lakosság ereje a mozgató rugó, szükséges továbbá a helyi szervezetek, együttműködő partnerek támogatása is. A zöldutak napjainkban nagy jelentőséggel bírnak, különösen a nagyvárosban élőknek jelentik a csend és a béke szigetét, egyfajta „utat önmagunkhoz”. Megoldási stratégiát kínálnak egy egészségesebb, környezetkímélőbb, fenntarthatóságot szem előtt tartó lokális gazdaság kiépítéséhez.

A zöldutak tehát nemcsak a közlekedésben játszanak fontos szerepet, hanem a gazdaságfejlesztésben, a környezet javításában, de hatással van az egészségre, és az oktatásra is. Az egyes funkciók mellett érdemes egy kicsit elidőzni, és részletesebben ismertetni azok sajátosságait, jellemzőit.

A zöldutak küldetése az összeköttetés megteremtése, ezért közlekedésben betöltött szerepük jelentősége vitathatatlan. Manapság, ha a zöldút adott, egyre több gyermekes család, turista, idős ember, mozgáskorlátozott választja a gyaloglást, a kerékpározást a közlekedés alternatívájaként. A motormentesen közlekedők száma a könnyű és gyors hozzáférhetőség miatt az utóbbi időben megnőtt. Ismerünk olyan nemzetközi jó gyakorlatokat - például Nagy - Britanniában a „Biztonsággal az iskolába” mozgalom, melyek hatására a célhoz kötött utak egy komplex közlekedési hálózat szerves részévé váltak.

A zöldutak jellemzője az autópályákhoz hasonló indukált közlekedés, ami azt jelenti, hogy a zöldút pusztán léte fokozottabb kerékpáros, gyalogos, görkorcsolyázó közlekedőt idéz elő. Természetesen ez a jelenség annak is köszönhető, hogy egy - egy zöldút létrehozását megelőzően alapos mérlegelés és az adott környék közlekedési szokásainak felmérése előzi meg (korosztályok szerint ki, mikor, milyen távra, milyen közlekedési eszközt használ, mennyire elégedett a meglévő létesítmények kiépítettségével, állapotával, mire lenne még szükség, hogyan viszonyulnak a társadalom különféle szektorai a nem motoros közlekedési lehetőségekhez stb.).

Térjünk át a zöldutak vidék-, terület-és gazdaságfejlesztésben beöltött szerepére.

A zöldutak nemcsak közelebb hozzák az embert a természethez, hanem pozitív hatással vannak a közelben fekvő települések gazdaságára, imázsára is, mivel hozzájárulnak a közlekedési lehetőségek bővüléséhez, motiváló szerepet töltenek a be a parkosításban, és nem utolsósorban biztosítják a természeti és a kulturális örökségek védelmét.

Mindezen túlmenően a zöldutak hozzájárulnak a lokális gazdaság növekedéséhez is. A zöldutak mentén nemcsak a már működő különböző turisztikai szolgáltatók, a térségben működő vállalkozások erősödhetnek meg a forgalom növekedésének következtében, hanem szívesen kapcsolódnak be újabb szolgáltatók is a hálózatba, mint például a helyi termelők, bemutatógazdaságok stb. Egy jól működő zöldút tehát segíti a helyi vállalkozások fejlesztését, növeli a szolgáltatók bevételeit, megerősítve ezzel az adott vidék gazdaságát.

Egy pár gondolat erejéig térjünk vissza az imént említett helyi termelők működéséhez. A zöldút programok egyik fő célja a helyi termékek népszerűsítése, eljuttatása különböző fogyasztói rétegekhez, mivel így a helyi termékeken keresztül a lokális közösségek helyben juthatnak profithoz. Egy zöldút kiépítése és működtetése tehát alternatív jövedelemszerzést jelent a vidék lakosai számára, amely az aktív szabadidő eltöltéséhez, a falusi turizmushoz kapcsolódó szolgáltatásokban realizálódik. A folyamat következményeként munkahelyek jönnek létre, a zöldutak tehát hosszú távon járulnak hozzá az adott térség gazdasági értékének növeléséhez.

A zöldutak által megismerhető a helyi lakosság környezetvédelemhez való viszonya, továbbá összeköti a szomszédos településeket, segítve ezzel a közösség kohéziójának erősítését, különböző kapcsolatrendszerek kialakítását.

Egy-egy helyi vagy térségi zöldút szemlélteti a helyi közösség értékrendjét, viszonyát a

környezet védelméhez. A zöldutak a település arculatának fontos részévé válnak, kifejezik az építők, a felhasználók alkotói és esztétikai nézeteit. A zöldút kapu, amely bevezeti a természetet a városba és kiviszi a városiakat a természetbe, az út találkozóhely, közösségi tér, lehetőség a közös sport- és egyéb szabadidős tevékenységekre. Lehetőséget ad arra is, hogy a helyi lakosok sokféle kapcsolatot teremtsenek a szomszédos településekkel.

Ha felkeresünk egy helyi vagy térségi zöldutat, nyomvonalára lépve először leginkább a környezetvédelem jut eszünkbe, egyrészt a minket körülölelő természet miatt, másrészt a környezetbarát közlekedés lehetősége miatt. A zöldút programok egy olyan filozófiát képviselnek, melyben erőteljesen megjelenik az emberekben való környezeti tudatosság kialakítása és erősítése. A zöldutak mentén kihelyezett információs táblák fontos eszközei a küldetés megvalósításának, mivel általuk bemutatható az adott vidék természeti, kulturális, esetleg régészeti örökségei. Kiemelhetjük a vízminőség védelmét biztosító folyókhoz, élővizekhez kapcsolódó utakat, melyek elősegítik a vizes élőhelyek vegetációjának telepítését, fennmaradását. Így egy - egy zöldút a környezet-és természetvédelem, a szelíd turizmus élharcosainak számítanak.

A zöldutak másik fontos üzenete az „emberek az emberért” szemlélet hirdetése. A gondolat mögött az a vezérelv húzódik meg, mely szerint a zöldutaknak segítenie kell a természettel való közvetlen kapcsolat kiépítésében, és egy - egy vidék lakosainak, kultúrájának megismerésében. A zöldutak fenntartásában a helyi szolgáltatók játszanak kulcsszerepet, akik információt tudnak adni a látogatók számának növekedéséről, segítik a turisták tájékozódását, felhívják a látogatók figyelmét a környezetvédelem szempontjából kiemelt területekre.

Felhívjuk azonban a figyelmet arra, hogy a zöldutas turizmus nem egyenlő az ökoturizmussal. A két turisztikai ág eltérő céljaik miatt nem összekeverendők. Az ökoturizmus egy - egy természeti - kulturális attrakcióval bíró területet úgy kíván látogathatóvá tenni, hogy ne sérüljön annak flórája és faunája, kulturális értékeiben ne keletkezzen kár, és a turisták látogatgatása ne keltsen zavart a lakosság mindennapjaiban. Ezen okokból kifolyólag az ökoturisták kis csoportokban, környezetkímélő közlekedési eszközöket alkalmazva keresik fel az adott célterületet. Az ökoturista igyekszik bejárni, alaposan megismerni a vidéket, a helyi értékeket, ezért alkalmazkodik a környék adottságaihoz, helyi szállásadónál igyekszik megpihenni, helyi termékeket fogyaszt és vásárol, tehát támogatja a lokális gazdaságot. Az ökoturistának már van egy kialakult világképe, ökológikus gondolkodása a minél alaposabb

ismeretszerzéssel párosul, az útja során megszerzett praktikus tudást pedig - adaptálva saját háztartásába, környezetébe - hosszú távon alkalmazza és továbbadja.

Ezzel tudatossággal áll szemben a zöldutas turista útkeresése, aki szereti a természetet, de sokkal inkább csak feltöltődésre használja a zöldút adta lehetőségeket, mintsem tudatosan támogatná a környezet fenntarthatóságát. A zöldút programoknak tehát a szemléletformálásban van nagyobb jelentőségük, míg az ökoturizmus a fenntarthatóságban játszik fontos szerepet. A zöldutakat az egészséges életmódot folytató családok, csoportok, helyi lakosok veszik igénybe. A messzebről jött zöldutas turista jellemzően kerékpárral vagy gyalogszerrel, esetleg valamilyen nem motoros vízi járművel járja be a zöldút mentén húzódó településeket, útja során a zöldút és a hagyományos turizmus adta lehetőségeket is kihasználja. A zöldutas turista gondolataiban még nem vert gyökeret a fenntartható fejlődés és az ökológikus gondolkodásmód, viszont befogadó a témával kapcsolatban, és szemléletmódja jól formálható. Ennek következtében idővel könnyen válhat belőle elkötelezett ökoturista.

Elmondhatjuk tehát, hogy a zöldút egy több rétegből álló, összetett jelenség, melynek alapkövei a (lokális) társadalmi kohézió, az értékmentés, a szemléletformálás, a tradíció őrzése és átadása. Az alapkövekből építendő fel egy olyan rendszer, amely egy - egy térség kulturális fellendülését idézheti elő, megteremtve ezzel a helyi vállalkozások, kézműves műhelyek, falusi vendéglátók, helyi termékeket árusító szolgáltatók sikeres működésének lehetőségét. Így a zöldút helyben teremt profitot, és elősegíti a térség gazdaságának stabilitását.

4.2. A zöldút, mint az egészség nagykövete

Napjainkban az emberek nagy része köztudottan mozgásszegény életmódot folytat. Az idősebb, ám a munkaerőpiacon még aktívan működő korosztály nehezen tud kilépni a mindennapi mókuskerékből, nem vagy csak nagyon kevés időt tud szakítani a sportolásra. A 21. század Z generációja pedig az impulzív, adrenalin növelő lehetőségeket keresik, főleg az extrém sportok aratnak nagy sikert a fiatalok körében.

A városban élők sokszor panaszkodnak arra, hogy kevés a zöld terület, ahol sportolhatnának, így ha szeretnének is a szabadban aktívan kikapcsolódni, nem tudják megtenni a korlátozott

lehetőségek miatt.

Ezekre a problémákra a zöldút programok nyújthatnak megoldást. A zöldutak bárki számára elérhetők, és könnyen megközelíthetők. Nagy előnyük, hogy sokféle sportolási módnak biztosítanak helyet, így a kerékpározásnak, a görkorcsolyázásnak, gyaloglásnak, sífutásnak, és a rollernek. Hosszabb és rövidebb túrákra is alkalmasak, így mindenki a maga igénye szerint hódolhat egy - egy zöldút nyomvonalán az általa kedvelt sportnak. Az egészséges társadalom elengedhetetlen a fejlett országokban egy jól működő gazdasághoz, így a politikai döntéshozóknak is érdekük, hogy támogassák a zöldút programok fejlesztési terveit.

4.3. Az oktatás és a zöldút kapcsolata

Egyre több pedagógus nyúl vissza rousseau-i elvekhez, amelyek a közvetlen tapasztalásra épültek. Az empiria oktatásban való szerepét nem lehet vitatni. A tapasztalás élménye a gyermekekben maradandó nyomot hagy, és segít helyben megértetni egy - egy természetben zajló jelenség földünk életére való hatásait, környezetünkkel való összefüggéseit.

A zöldutak kvázi osztályteremként is funkcionálnak, ahol a tanulók nemcsak környezeti, földrajzi, történelmi ismereteket szerezhettek, de megtanulhatnak tájékozódni, vagy közgazdasági tárgyakhoz meríthetnek segítséget a természetben. Hívószó lehet a helyi közösségek programjai sorában a zöldút, ahol a kijelölt pihenőhelyeken ismerhetik meg a diákok a környék természeti és kulturális értékeit.

A történelmi helyeket, attrakciókat összekötő zöldutak erősítik a helyiek örökségekhez fűződő viszonyát, vagyis ezek az útvonalak a kulturális identitástudat erősítését is szolgálják. A lakosokban is kialakul az a tudatosság, hogy a kulturájukhoz kötődő örökségeket minél több ember számára ismertté kell tenni, ezért gyakran válnak ezek az örökség helyszínek egy - egy bemutató színterévé. A folyamat itt nem áll meg, hiszen a bemutatás lehetősége növeli a látogatószámot, ami viszont magával hozza az adott örökség környezetének karbantartását, ápolását - példát mutatva a most felnövekvő generáció számára -.

4.5. A zöldutak tervezésének folyamata

Egy zöldút létrehozása komoly tervezési munkákat kíván meg. Miután megszületett a gondolat, hogy létrehozzunk egy zöldutat, ki kell dolgoznunk egy stratégiai tervet az ötlettől a megvalósításig. Egyrészt látnunk kell komplexen magát a projektet, másrészt a kivitelezési folyamat minden egyes lépésének meg kell határoznunk a feladatait. Egy zöldút létrehozása nem megy egyik napról a másikra, az ötlettől a használatbavétel avatásának pillanatáig több év is eltelhet. Ahhoz, hogy a lehető leggyorsabban és leghatékonyabban tudjunk dolgozni, ki kell dolgoznunk egy kvázi üzleti tervet, melynek alapja a piac szegmentálása. Fontos ugyanis, hogy a munkálatok legelején már tudjuk, hogy milyen célcsoporthoz kívánjuk eljuttatni a zöldút program filozófiájának üzenetét.

Zöldutat létrehozhat civil szervezet, önkormányzat, helyi vállalkozó, de összefoghatnak és kezdeményezhetik az utat a helyi lakosok is. Mint minden átgondolt stratégia, egy zöldút létrehozása is a célok és a partnerek meghatározásával kezdődik.

A stratégia lépései:

Koncepció és a partneri kör meghatározása

Az együttműködő partnerek kiválasztása során körültekintőnek kell lennünk, ezért érdemes alaposabban utánanézni az adott szervezetnek. Olyan partnert kell választanunk, aki a tervezés kezdetétől bevonható a munkálatokba, és a kivitelezés végeztével is számíthatunk a támogatására. Egy jól felépített terv nemcsak az ötletgazdának segít átlátni a folyamatokat, hanem a leendő partner is nagyobb bizalommal lesz projektünk iránt, ha látja, hogy a cél megvalósítása lépésekre van bontva, segítve ezzel az átláthatóságot és a könnyebb megértést. Ismertetnünk kell tehát a az együttműködő féllel:

- a zöldút sajátosságait, jellemzőit
- a konkrét célját, és pozitív hatásait
- a szóban forgó területet hogyan lehet élhetőbbé tenni a zöldút által
- a működtetésbe bevont partnerek, és a komplex program egyéb stakeholderei

Partnereink csoportját képezhetik:

- Civil szervezetek, hagyományőrző csoportok;
- önkormányzatok, polgármesterek, elkötelezett önkormányzati képviselők;
- helyi lakosok, a falu hangadói, köztisztviselőkben álló polgárok;
- iskolaigazgatók, tanárok, óvodapedagógusok, környezeti nevelők, szülők;
- közművelődésben dolgozók, közösségfejlesztők, helytörténészek;
- egyházi képviselők;
- falusi szállásadók, vendéglátók, őstermelők;
- erdei iskolák, turisztikai információs pontok;
- kézművesek, képző-, alkotó- és iparművészek;
- helyi mesteremberek;
- helyi vállalkozások és alapszolgáltatások: kisboltok, vegyeskereskedések, kerékpárkölcsonzók, túraszervezők stb.

Az együttműködés során nagyon fontos a felek részéről a flexibilitás. Ne ragaszkodjunk kezdeti elképzeléseinkhez, hiszen egy ötletéről a megvalósítás szakaszában is kiderülhet, hogy nem kivitelezhető, ezért legyünk rugalmasak, és mérlegeljünk a partnerek tanácsait is.

Tartalmi tervezés

A tartalmi tervezés fázisában kiemelten fontos a - későbbi nézeteltérések elkerülése érdekében - a partnerekkel való folyamatos együttműködés, a közös munka. Ebben a szakaszban konkretizáljuk a célokat, a feladatokat, és kidolgozzuk a részletes koncepciót.

A teendők meghatározása során nemcsak a magát a feladat részletezésére kell kitérnünk, hanem érdemes meghatározni azt is, hogy az egyes feladatokat kik hajtsák végre. Első lépésként tehát a munkát meg kell terveznünk.

Ezt követően fel kell állítanunk egy víziót, illetve meg kell fogalmaznunk a küldetésünket és programunk alapértékeit.

Ezek a lépések nem hajthatók végre a környezet elemzése nélkül. Ehhez számba kell vennünk a szociális-kulturális, infrastrukturális, gazdasági - politikai adottságokat, vagyis a siker érdekében célszerű egy STEP - analízist készítenünk. Ez a módszer segíthet a jövőbeni veszélyek elkerülésében, a külső hatások következtében bekövetkező események kezelésében. A tervezési szakasz következő lépése a piackutatás, az igényfelmérés. Olyan természeti utat ne hozzunk létre, ahol a helyi lakosok már csak egy zöldút létének pusztá gondolatától is elzárkóznak. Érdemes a felmérés előtt a zöldutak funkciójáról, működéséről, hatásairól tájékoztatni a helyi lakosság azon szegmensét, amely a célcsoportunkat képezi. Ha lakosok is megértik, hogy miért előnyös, ha a településük közelében egy zöldút halad el, elérhetjük, hogy munkájukkal is segítsék tervünk megvalósítását.

Az igények felmérést követően fel kell vázolnunk a projekt rövid-, a közép-, és a hosszú távú tervét, célját.

Elérkeztünk a konkrét teendők meghatározásához (mit szeretnénk fejleszteni, milyen programokat kell szerveznünk), és a jogi környezet feltérképezéséhez. A zöldút nyomvonalának kijelöléséhez tisztában kell lennünk a szóban forgó térségben uralkodó tulajdonviszonyokkal, meg kell ismernünk az engedélyeztetés kritériumait.

A tervezési szakaszban érdemes átgondolni azt is, hogy milyen közreműködő szervezetek

segítségét tudjuk igénybe venni (például egy kerékpárút tervezésében hatékonyan közreműködhet egy kerékpáros egyesület, vagy ha a zöldút vizes szakaszt is érint egy érdemes felkeresni olyan szervezetet, amely jártas a vízi közlekedésben).

Pénzügyi tervezés

A koncepció részletes kidolgozása a pénzügyi tervezéshez érve nyer értelmet. Egy jól felépített terv ugyanis alapköve a pénzügyi tervezés szakaszának, mivel ha alaposan megtervezzük a munkafolyamatokat és meghatározzuk a feladatokat, láthatjuk milyen költségvonzattal is jár majd a projektünk egésze. Természetesen váratlan kiadások mindig felmerülhetnek, ezért jó ha a pénzügyi tervezés során kitérünk a likviditás kérdésére is.

Feladatokra lebontva alakítsuk ki a költségtervet, majd ezeket összesítve kapjuk meg a komplex pénzügyi tervet. Célszerű először a kiadási oldalt meghatározni, mert utána már könnyebb a forrásokat meghatározni. Ha látjuk, hogy nincs elegendő forrásunk, akkor találnunk kell további bevételi lehetőségeket: állami, önkormányzati, európai uniós, alapítványi, és helyi forrásokkal áthidalhatók a pénzügyi hiányosságok.

Marketingterv kidolgozása

A marketingterv a szervezet stratégiai tervéből építkezik. A zöldút nem hagyományos értelemben vett termék, hiszen célja nem elsősorban a profittermelés, sokkal inkább a szemléletformálás, identitásformálás, közösségépítés. Azonban nevezhetjük mégis terméknek, mivel szerves egységet alkot az adott vidék turisztikai szolgáltatóival (aki különböző termékcsomagokat kínálnak), kézműveseivel, helyi termelőivel.

A zöldút programokban egy személyes kapcsolatra, érzelmekre építő marketingterv dolgozható ki, mivel a fogyasztó közvetlen kapcsolatba kerül a termékeiket, szolgáltatásaikat kínáló vállalkozásokkal. A termék vagy szolgáltatás így könnyebben válik eladhatóvá.

A marketingterv kidolgozásához meg kell határoznunk (a zöldút alapelveinek érvényesülése mellett):

- célcsoportot (helyi lakosok, turisták, vállalkozók, óvodák, iskolák)
- célcsoport igényeit

- marketingcélokat
- marketingeszközöket - 4P módszerrel (Product, Price, Placement, Promotion)
- marketingterv kivitelezése

Megvalósítás szakasza

Egy ötlet megvalósításához nem elég egy részletes pénzügyi-és marketingterv kidolgozása, hanem a kivitelezéshez szükséges forrásokat elő is kell teremteni. Biztos pénzügyi háttér nélkül nem kezdődhet el a megvalósítás fázisa.

Fenntartás, monitoring

A működési folyamat eszköze a rendszeres monitoring. Az ellenőrzés elsősorban az ért fontos, mert így felül tudjuk vizsgálni, hogy a tervezés során kitűzött célok érvényesülnek- e a működés során. A pontosabb vizsgálat érdekében az eredmények mérhető indikátorokban is (pl. a helyi vállalkozások forgalomnövekedése, turistaszám változása a térségben a zöldút hatására stb.)

A monitoring eredményeitől függően tervezhetünk újabb fejlesztéseket, de természetesen ezzel párhuzamosan a program meglévő elemeit is folyamatosan karban kell tartanunk. Ezek a feladatok újabb forrásokat meríthetnek ki, ezért a költségek csoportosítására folyamatosan ügyelni kell.

A fenntartás során nem feledkezhetünk meg a zöldút alapküldetéséről, miszerint be kell építeni az emberek tudatába a környezetkímélő közlekedés lehetőségét, a fenntartható fejlődés elvének gondolatiságát. A népszerűsítés során ezért érdemes olyan központi góccokat keresni, melyekből kiindulva könnyebben elérhető az általunk meghatározott célcsoport (pl. művelődési házak, iskolák, óvódák, erdei iskolák).

5. A főbb turisztikai trendek hatása a zöldutak fejlesztésre

Turisztikai termékfejlesztés a zöldúton az UNWTO ajánlásának a figyelembevételével

A turisztikai termékfejlesztés egyik értelmezése szerint a termék egy teljes komplex utazási élmény (ennek minden szolgáltatásával és szereplőjével), a másik megközelítés szerint pedig a látogató érdeklődésének felkeltésére szolgáló egyetlen létesítmény, vagy attrakció.

Jelen tanulmányban a turisztikai termékfejlesztés alatt olyan „csomag” összeállítását értjük, mely három – öt elem kombinációjaként egyedi tartalommal rendelkező új kínálati elemként értelmezhető.

A termékfejlesztés alapvető kritériumai:

- az adott terület turisztikai kínálatának bővülése, a turizmus gazdasági teljesítményének növelése;
- a termékek óvják a természeti környezetet és hasznukból a helyi közösség is részesüljön;
- a kiépülő új kapacitások a helyi lakosok életszínvonalának emelését és komfortérzetük javulását is szolgálják;
- a termék a helyi adottságokra, vonzerőkre épüljön.

A turisztikai termékfejlesztést befolyásoló főbb tényezőket az ETC – UNWTO állapította meg 2011- ben. Az alábbi táblázatban látható ezek hatása a Baranya Zöldútra:

UNWTO tényezők	A tényező befolyása a Baranya Zöldútra
1. Kínálat mozaikosság	Szétszórtan, több szolgáltató tudja biztosítani a hatékony termékfejlesztéshez szükséges szolgáltatásokat. ezért a koordináció és integráció fontos.
2. A szolgáltatások egymástól függenek és egymást kiegészítik	A termékfejlesztés több turisztikai szolgáltatót is érint közvetlenül. Közvetett hatása még szélesebb. Együttműködés kiemelten fontos, az együttműködés kultúrája fejlesztendő.
3. Kínálat rugalmassága	A kereslet bővülését egyes kínálati elemek nem tudják rögtön követni (pl. szállásfejlesztés időigényes)
4. Fejlesztés hosszú időt vesz igénybe	Előrelátó, hatékony tervezés kell.
5. Valós keresleti előjelzés	Fontos az igényfelmérés, piackutatás. Ez teszi megalapozottá a helyes termékfejlesztési munkát.
6. A szolgáltatás egy része megfoghatatlan	A termék fejlesztésénél az élményígéretet kell a középpontba állítani, és jól megkülönböztethető, egyedi terméket kell létrehozni.
7. Kereslet árrugalmassága	Az ökoturisták különösen ár érzékenyek. Nem rongyrázóak, a jó ár – érték arányt preferáljuk. Erre vonatkozóan vannak regionális kutatási adatok.
8. Szezonáltság	Az ökoturizmus szellemiségével összhangban a szezon kinyújtása a fő cél.
9. A fogyasztó része a turisztikai terméknek	Az egész fogadóterület harmóniájára ügyelni kell.
10. Közvetítők szerepe	TDM-ek, utazási irodákkal együtt kell működni.

Egy ökoturisztikai minősítés megszerzéséhez a minősítést igénylőnek számos elvárásnak kell megfelelnie:

1. Tiszteletben kell tartani az adott célterület korlátozott erőforrásait.
2. Támogatnia kell a helyi gazdaságot.
3. Rendezett hulladékgyűjtés.
4. A biológia diverzitás megőrzésének elősegítése, a természeti- és a kulturális értékek védelme.
5. Az ismeretszerzés elősegítése, a tudás támogatása.
6. Minőségi és biztonsági feltételek megteremtése.

A helyi hatóságoknak, a fejlesztések gesztorainak tisztában kell lenniük a legfontosabb nemzetközi turisztikai tendenciákkal annak érdekében, hogy turisztikai fejlesztési terveik találkozzanak a turisták jelenlegi és jövőbeni elvárásaival, és szolgálni tudják a turizmus fenntarthatóságát.

A fontos minőségi trendek közül az alábbiakat emeljük ki:

- Egyre több turista kíván részt a szórakozásból, sportból és kalandokból, akar többet tudni a meglátogatott terület történetéről, természeti és állatvilágáról. Ma a turisták fizikailag és szellemileg egyaránt aktívabbak, mint korábban. Ezért a zöldutak kialakítása során figyelembe kell venni a szellemi és fizikai aktivitás iránti szükségletet.
- Egyre több turista szeretné kielégíteni különleges érdeklődését, gyakorolni hobbiját. Sokféle különleges érdeklődést kielégítő turizmus van, amelyek a természetre és az állatvilágra, a történelmi helyszínekre, a kulturális modellekre, a gazdasági tevékenységekre és a szakmai érdeklődésre épülnek. A zöldutak fejlesztése során logikusan át kell gondolni a lehetséges nagy hobby csoportok felé történő nyitást (pl. bakancsos turisták, madármegfigyelők, természetfotósok, kerékpárosok, horgászok, gasztronómia iránt érdeklődők stb.).
- A szent helyeket felkereső személyek vallási turizmusa továbbra is jelentős marad. A frekvenciát és tömegturizmust generáló zarándokhelyek mellett erősödik az új fejlesztésű, kevésbé felkapott zarándokutak iránti kereslet. A zarándokutakba célszerű a helyi

kulturális értékeket is beintegrálni, így komplexebb tematikus utat kialakítani. A zöldút fejlesztés során is figyelemmel kell lenni arra, hogy a turistáknak lehetőségük legyen hitük gyakorlására, szakrális élmények megélésére.

- Egyre több turista keres új úti célokat és új turisztikai termékeket. Ez számos lehetőséget kínál új turisztikai területek kiépítéséhez, eddig turisztikai szempontból elhanyagolt területek bekapcsolására.
- Egyre több turista törekszik egészségi állapotát megőrizni és javítani, nagy a fejlődés a gyógyfürdők és fürdők terén. A hagyományos szállodákban és üdülőhelyeken is felszerelnek testedzést szolgáló eszközöket. Ismét nagy az érdeklődés a hagyományos gyógy módok iránt. Ezzel összefüggésben felértékelődik az egészséges, tiszta környezet, az allergén növényektől mentes területek.
- Számos turista évente többször, de rövidebb időre megy szabadságra. Ez lehetővé teszi több turisztikai desztináció kialakítását, a desztinációknak pedig azt, hogy a turisták számára minden évszakban tudjanak szolgáltatásokat és programokat ajánlani. Ezért a zöldutak esetében is törekedni kell négy évszakban gondolkodni.
- A várható élethossz kitolódásával egyre több idős, de aktív, köztük számos jómódú nyugdíjas utazik. A mozgássérültek és más fogyatékkal élők is nagyobb számban utaznak turistaként, és számos szolgáltatást, ellátást terveznek a számukra.
- A turisták egyre tapasztaltabbá és igényesebbé válnak utazási szokásaikban, kiadásaik ellenében jó minőségű attrakciókat, ellátást és szolgáltatást kívánnak, figyelnek a megfelelő ár-érték arányra.
- Egyre több a környezetvédelmi és társadalmi szempontból érzékeny turista, aki jól tervezett és kevésbé szennyezett desztinációkat keres, a környezeti és társadalmi problémákkal birkózó, rosszul tervezett desztinációkat elkerüli. Ökológiai lábnyomát az üdülése alatt sem kívánja növelni, és örül ha az általa generált turisztikai haszonból a helyi lakosság is részesül. A zöldút fejlesztés során –mivel ökoturisztikai termékről van szó- a fenti szempontok érvényre juttatására különösen figyelni kell.
- Egyre több turisztikai desztináció teszi magáévá a turisztikai fejlesztés tervezett és menedzselt megközelítését, kíván olyan jó minőségű turizmust kialakítani, amely nem gerjeszt környezeti és gazdasági problémákat, optimalizálja a gazdasági előnyöket. Ennek pedig egy kézenfekvő eszköze a zöldút fejlesztés.

Mára fontos tendenciává vált, hogy a turizmus fejlesztése egy adott térségben részben szolgálja a természeti környezet, a történelmi helyek és a kulturális hagyományok megőrzését is. Az ökoturizmust (irányított természeti turizmust) és a kulturális turizmust sok helyen azzal a céllal fejlesztik, hogy ezzel is elősegítsék az értékek megőrzését. Különösen fontos ez olyan térségekben, amelyeknek a megőrzési programok megvalósításához korlátozottak a forrásaik. Ugyancsak nemzetközi tendencia, hogy a turizmus kereskedelmi szolgáltatásait a magánszektor nyújtja ugyan, de a kormányzat minden szinten továbbra is felelős marad a turizmus általános menedzseléséért. Így valósíthatja meg az országos, regionális és helyi környezetvédelmi és társadalmi-gazdasági célokat. Ez egyben azt is jelenti, hogy a zöldút megvalósulását követően a termék és attrakció fejlesztésre nagy valószínűséggel hozzáférhetőek lesznek pályázati források.

6. A ZÖME ajánlásai a zöldúton folyó termékfejlesztési munkához.

A turisták az attrakciók miatt látogatnak el egy-egy térségbe, emellett az üzleti utazók egy része is igénybe veszi azokat. Ha sikert akarunk, gondosan kell megtervezni és menedzselni az attrakciókat. Különösen fontos a nagy kreativitású bemutatás, amely informatív és érdekes, valamint lehetőség szerint újszerű a látogatók számára. A hangsúlyt szándékosan tesszük a kreativitásra. Ez nem egyenlő a drága installációk vagy nagy léptékű beruházások megvalósításával. Hiszen sok esetben egy-egy elfeledett örökségünk (akár gasztronómiai, akár kézműves) felelevenítése, turisztikai hasznosítása már kellemes élményeket jelenthet a turisták számára. Az attrakciók legtöbb típusát ma úgy tervezik, mint a térség környezeti és kulturális örökségének megőrzését és bemutatását, mégpedig a helybéliek és a turisták számára egyaránt. Az örökségi és természeti attrakciók (természeti parkok, régészeti és történelmi helyszínek, kulturális hagyományok) turizmus számára történő tervezése önálló, nagy kreativitást és holisztikus látásmódot igénylő szakma. (Reményeink szerint ennek szellemében került kialakításra a Baranya Zöldút mentén megvalósult két projekt a Bakonyai

Ökoturisztikai Bemutatóhely és a Vörösmarti Ökoturisztikai Látogató központ.) Vannak azonban olyan általános megközelítések és elvek, amelyek a legtöbbszörre érvényesek. Az alábbi ajánlásokat fogalmazzuk meg a Baranya Zöldúton megvalósuló turisztikai termékfejlesztési munkával kapcsolatban:

- **Fejlesztések összhangjának megteremtése.** Valamennyi környékbeli lakossági és más, a turizmussal akár csak közvetetten is kapcsolatba hozható fejlesztés figyelembe vétele, valamint a tervezett zöldúttal való kapcsolatuk mérlegelése. Ennek során szorgalmazni kell a helyi lakosok bevonását és biztosítani azt, hogy részesülhessenek a turizmus által biztosított haszonból.
- **A fejlesztési és megőrzési célok arányának a meghatározása,** mégpedig az országos, regionális és helyi, természetvédelmi és műemlékek fenntartására vonatkozó politikák és más, turizmusra vonatkozó stratégiák figyelembe vételével.
- **Szükséges a környezeti elemzés,** ezen belül minden elvégzendő különleges felmérés, például az állatvilágé, a sebezhető ökológiai rendszereké és a régészeti vagy történeti műemlékeké, a megőrzendő és bizonyos esetekben fejlesztendő vagy helyreállítandó különleges környezeti térségek és helyszínek meghatározása. Kiemelnénk, hogy ezt a munkát a Baranya Zöldút megalapozó szakaszában megítélésünk szerint magas színvonalon elvégezték, és igen jól hasznosítható ökológiai és kulturális értékeket tartalmazó adatbázissal rendelkeznek.
- A zöldutak kialakítása során fokozottan érvényt kell szerezni a **környezeti értékek megőrzésének, a biodiverzitás védelmének** és a környezeti nevelés előtérbe helyezésének. A fejlesztés során kiemelt körültekintéssel kell figyelni a flóra, fauna, valamint a régészeti vagy történelmi emlékhelyek helyszíneinek védelmére, megóvására.
- **Fontos a teherbíró képesség megállapítása,** mégpedig a látogatói használat típusaira vonatkozó feltevések és hatékony látogatószervezési és -áramlási modellek alapján.
- **Szükséges egy attrakciós terv megfogalmazása,** ezen belül az alternatív tervek elkészítése és értékelése, a végső, optimális terv kiválasztása, a javasolt fejlesztés időbeosztása. A lehető legnagyobb figyelmet kell fordítani a környezeti tervezés alapelveire és a megőrzési intézkedésekre, a helyes interpretációs eszközök kiválasztására. (Ezek ne drágák és bonyolultak, hanem praktikusak és kreatívak legyenek.)

- Ahol helyénvaló és szükséges, ott **látogatómenedzsment tervet** és áramlási modelleket kell készíteni.
- A tematikus út létrehozását követően is szükséges a **környezeti, ezen belül a társadalmi hatások végső elemzése**, a szükséges módosítások végrehajtása a terven.
- Az attrakció menedzselésére leginkább alkalmas **szervezeti forma meghatározása**, beleértve a majdani dolgozók szükséges képzését. Hasznosnak találnánk például azt, ha az útvonal menti települések lakosaiból egy civil szervezet jönne létre, hasonlóan a mecseki zoldutasokhoz.
- **Gazdasági és pénzügyi elemzés**, a fejlesztési és működési költségek, valamint a tervezett bevételek becslésével. Külön figyelem fordítandó a helyi lakosok előnyeire, a munkaerőigényre, a helyi bevételekre, a kis turisztikai vállalkozások fejlesztésére és a projekt társadalmi hasznosságára.
- **Marketing terv készítése** szükséges. A közösségi marketing (önkormányzat, TDM, járás stb.) segítségével elérhető a tematikus út ismertségének a folyamatos növelése.
- Javasoljuk, hogy zöldút témájához kapcsolódóan **legyenek rendszeresen képzések a helyi lakosok számára**. Ezzel erősödik a kötődésük a turizmushoz, és szélesedik a projekt társadalmi beágyazottsága, illetve a képzések azt is elősegíthetik, hogy szolgáltatást nyújtó vállalkozóként bekapcsolódjanak a kínálat bővítésébe.

Meggyőződésünk szerint a fenti elvek betartásával lehet egy-egy zöldút fejlesztése során annak turisztikai és vidék-, illetve térségfejlesztési hasznát optimalizálni. A Baranya Zöldút sikeres megalakulása csak az első lépés. További pályázati projektek segítségével, a fenti ajánlások figyelembevételével, innovatív és költséghatékony marketing eszközök alkalmazásával ismertté és népszerűvé kell tenni a kezdeményezést.